

Innhold

Innledning	15
Et fokus på læring og livsutfoldelse	15
En presentasjon av bokas kapitler	18
Temaer med betydning for læring og livsutfoldelse	19
Livets ulike arenaer – erfaringer, utfordringer og mulige løsninger	19
 Kapittel 1 Barnet, familien og «det offentlige»	
Og så kom hun	23
JOHN-INGVARD KRISTIANSEN	
De indre utfordringer	25
Tapte drømmer?	26
Den mulige krise	27
Sårbarhet, avhengighet og overganger	29
De forbudte følelsene	31
De interne utfordringer	32
Familien som omsorgsarbeidere	32
Foreldre som treningsterapeuter	33
Foreldre som administratorer	34
Det sosiale liv	34
Relasjoner i familien	35
De ytre utfordringer	38
Det gode liv, virkelighet og mulighet	40
Mestring av det umulige?	41
Litteratur.	45

Kapittel 2 Om læring	
Læring og livsutfoldelse i hverdagslig samspill.	48
ANITA GJERMESTAD	
Den usagte og usynlige læringen i samspillet	50
Læring skapes	52
Væremåter som støtter en livslang og skapende læring og livsutfoldelse	53
Litteratur.	55
 Kapittel 3 Det nære språket – språkmiljø	
Grunnleggende forhold for utvikling av gjensidig forståelse . .	57
TURID HORGEN	
Hvorfor språkmiljø.	58
Stier til det nære språket.	59
Kommunikasjon	60
To kommunikasjonsmodeller	62
Presise signaler eller gjensidig tilpasning	63
Med kroppen i verden.	66
Å se følelsene uttrykt med kroppen	67
Kroppslig dialog	68
Tre dialogformer	69
Den selvregulerende andre	70
Den samklingende andre	70
Den nærværende andre	71
Språk som verdens grenser	72
En språkkultur	73
Litteratur.	73
 Kapittel 4 Deltagelse.	75
KNUT SLÅTTA	
Hva menes med deltagelse?	76
Livskvalitet og deltagelse.	79
Livskvalitetsseminarer	80
Deltagelsesplaner	82
Deltagelse og læring	87
Litteratur.	89

Kapittel 5 Musikkens muligheter

Musikk som støtte i kommunikasjon og samspill	91
SIGNA MAJA GALAASEN	
Musikk i møtet med barn med funksjonshemming	92
Musikk og funksjon	93
Musikk i samspill	94
Musikk som forløser av følelser	94
Musikk som støtte for motoriske og kognitive ferdigheter	94
Musikkens elementer	95
Tempo og rytme	95
Dynamikk: styrkegrad i endring	96
Tonehøyde, melodi og klang	97
Musiske møter, å dele følelser	97
Thomas og stjernedryss	98
Thomas og tromma	99
En tankefull frokostsang med Åsmund	101
Vekstsoner	103
Åsmund er lei seg	103
«Musikk er vel det egentlige språket»	105
Litteratur	106

Kapittel 6 Skoledagen

Grunnleggende forhold for læring og utvikling for elever med omfattende funksjonsnedsettelse	107
TURID HORGEN	
En skole for alle?	108
Elevenes behov, læringsform og læringsart	109
Om læreplanverk – Kunnskapsløftet	110
Grunnleggende ferdigheter – for hvem	111
Generelt og prinsipielt inkludert	111
Rett til spesialundervisning	112
Å tette et Kunnskapshull	113
Utviklingsmodell	113
Rammeplanen for barnehagen	114
Ny kunnskap – tverrfaglig behov	114
Nytviklet kompetanse – intervjuundersøkelsen	115
Grunnleggende forhold	116
Smertefrihet og velvære	117

Dekke primære behov	117
Hjelpemidlene er der	118
Trygghet og gjenkjenning	118
Kommunikasjon – absolutt grunnleggende	119
Grunnleggende ferdigheter for personalet	120
De to neste kapitlene om skole	121
Litteratur.	121

Kapittel 7 Eksempler fra en skoleuke

Om planlegging, sanseforutsetninger og mulige

skoleaktiviteter	123
-----------------------------------	------------

TURID HORGEN

Planer, struktur og fleksibilitet	123
Ressurser for best mulig valg	124
Alt i hverdagen har pedagogisk potensial	126
På vei mot engasjerende og gledesynte aktiviteter	127
Elevens sanseverden.	128
Å rette øyne og ører mot omverdenen	128
Verden vi sanser med kroppen	129
Eksempler fra en mulig skoleuke	131
Måltidets og stelletts muligheter	131
Morgensamling	132
Fellesdrama – eventyret i leketøysbutikken.	133
Tirsdagsmusikken	134
Hjelp til bevegelse.	135
Fys.-mus. – fysioterapi til musikk	135
Tur- og ridedag	136
Fryden over basseng	137
Fredagsdansen	137
Det hvite rommet	138
Å snakke sammen med pust og lyd	139
Litteratur.	140

Kapittel 8 En skoledag med glede og engasjement

Om viktige forhold i den gode skoledagen.	141
--	------------

TURID HORGEN

Fokus på relasjonen.	141
En lærerrolle – mellom kunnskap og væren	142

Læringspotensialet	143
Det kroppslige nære språket	144
Nær i fysisk forstand	144
Nær, oppmerksom tilstedeværelse	145
Å se, høre og kjenne eleven	146
Flere tema i nær kroppslig dialog	147
Tre tema peker seg ut.	147
Å regulere viktige forhold	148
Å klinge sammen i lydlig dialog	149
Å rette seg sammen mot noe utenfor de to	150
Den nærværende andre	151
Følelsenes betydning	152
Personlig og følelsesmessig engasjert.	153
Gjenkjenning og læring	154
Blikk på struktur som hjelpemiddel	154
Struktur som omvei?	155
Å påvirke i hverdagen	156
Gjenkjenning i handling	157
Åpnende nå-øyeblikk	158
Glede, utfoldelse og engasjement	159
Litteratur.	161

Kapittel 9 Barn som beriker

Barn med omfattende funksjonsnedsettingar som ressurs

i barnehage- og skolemiljøet. 164

HERLAUG HJELMBREKKE

Andreas var ein ressurs for skolen sin	165
Åpenheit og dialog	166
Støtte.	167
Aktivitet og deltaking	168
Overgang frå barnehage til skole for Lotte	170
Med Lotte i midten	171
Kompetanseutvikling.	172
Universell utforming	175
Nettverksbygging	175
Beredskapsplan.	176
Joakim og dei gode hjelparane hans	176
Samarbeid om å legge til rette.	177

Gode relasjonar og kjenslemessig utvikling	179
Å vere i ein samanheng	181
Litteratur.	183
Kapittel 10 Medelevers kompetanse	185
ERIK DAHL	
Annstein og hans medelever	187
Medelevenes kunnskap.	188
Medelevenes oppfatning av sin egen betydning (selverd).	189
Medelevenes empati	190
Medelevenes evne til kommunikasjon og samspill	192
Medelevenes verdier, holdninger og refleksjoner	193
Medelevenes tanker om hva de har lært	196
Eleven med multifunksjonshemming og kompetanseutvikling hos medelever	197
Litteratur.	198
Kapittel 11 Tilpassede spill, hobbyer og hyggeaktiviteter	200
KNUT SLÅTTA OG ESPEN URSIN	
Kjennetegn ved tilpassede fritidsaktiviteter	201
Tilpassede hobbyer	201
Tilpassede spill	202
Tilpassede hygge- og samværsaktiviteter	202
Utvikling av tilpassede fritidsaktiviteter	202
1 Behovsanalyse og målvalg	202
2 Vurdering av individuelle forutsetninger.	203
3 Idédugnad	204
4 Valg av idé – konkretisering av aktivitetens innhold.	204
5 Anskaffelse av nødvendig materiell	204
6 Utprøving og evaluering. Full klaff? Endre innhold? Forkaste ideen?	205
7 Vurdere om det er aktuelt å utarbeide beskrivelser av aktiviteten.	205
8 Etablering av rutiner for bruk i hverdagen	205
9 Evaluering og revisjon av aktivitetens innhold, varighet og hyppighet	206
Tilpassede spill – eksempler	207
Bents vibrospill og ballspill.	207

Tilpassede hobbyer – eksempel	209
Vidars musikkhobby	209
Tilpassede hygge- og samværsaktiviteter – eksempler.	210
Annes hyggelige bassengtime	210
Bjerg får hånd- og fotmassasje	212
Fritidsaktiviteter og valgfrihet	214
Litteratur.	214

Kapittel 12 Med mulighetenes briller

Videoopptak som redskap til utvikling av felles forståelse

og fagmiljø	214
METTE LØVÅS OG TURID HORGEN	
Inspirasjon fra spedbarnsforskningen	215
Praktiske tips	215
Før vi starter opp	215
Om utfordringer og løsninger	216
Fokus på relasjon og ressurser	217
De to sammen.	217
Det som mestres i relasjonen	217
Ressursorientering	218
Handlinger vi håper går godt	219
Å velge videoopptak	220
Noe annet enn Marte Meo	220
Om Marte Meo	220
Alt er gyldig i dialogen.	221
Avdekke ny utviklingsstøtte – en detektivjakt.	221
Viktig innretning i arbeidet.	222
Alles erfaringer og kunnskap er ressurser	222
Se, høre og oppleve det vi ofte ikke har ord for.	223
Reflektere over det som skjer	223
Maja og Mette, et eksempel	224
Videoklipp fra et møte i Læringslandskapet	224
Samspillet og samhandlingens potensial	224
Nøyere blick på samspill og dialog	225
Betingelser for utfoldelse og læring	226
Den næreste utviklingssonen	226
En vending – noe nytt skjer	227
Avsluttende ord.	227

En inspirerende vei mot videre utvikling og læring	227
Litteratur.	228
Kapittel 13 Støttmateriell for god praksis	231
ESPEN URSIN OG KNUT SLÅTTA	
Presentasjoner av seg selv og sin egen historie	233
Eksempel: «Hei, Jeg heter Bjørg»	233
Eksempel: «Mine interesser».	238
Framstillinger som omhandler kommunikasjon	241
Eksempel: Snakk med meg!.	241
Framstillinger som omhandler gjøremål i dagliglivet	246
Eksempel: «Slik blir de deiligste retter til»	246
Regelmessig revisjon er nødvendig.	249
Litteratur.	249
Kapittel 14 Et godt hjem	
Organisering av tjenester som sikrer kvalitet for mennesker	
med omfattende funksjonsnedsettelse	250
STEINAR NEVLAND	
Virkemidler for kvalitetssikring av et godt hjem: de sju søyler	251
Søyle nr. 1: Myndighetskrav er gode sjekklister for kvalitet	251
Søyle nr. 2: Systematisk innsats er nødvendig	254
Søyle nr. 3: Fagadministrative systemer sikrer kvalitet	256
Søyle nr. 4: Arbeidsmiljø fast på agendaen	258
Søyle nr. 5: Veiledning er nødvendig.	259
Søyle nr. 6: Viktigheten av tverrfaglig samarbeid	261
Søyle nr. 7: Kontinuitet er en forutsetning for kvalitet	262
Vi er ferdig – det er nå jobben begynner!	263
Avslutning	264
Litteratur.	265
Kapittel 15 Ulike perspektiver former veilederrollen	266
SISSEL SOLLIED	
Fortellingen om Marius.	267
Tre perspektiver som former rollene.	274
Et eksempel på en veiledningsprosess fundert	
i et dilemmaperspektiv	276

Avrunding	277
Litteratur.	278
Kapittel 16 Modell i habiliteringsarbeid	
Variert fungering innebærer varierte tiltak.	280
KARL JACOBSEN	
Forskning på relasjonen mellom kognitive og emosjonelle prosesser.	281
Hjernelesjoner	282
Manipulering med stimuli	282
Aferdstilstander hos mennesker med alvorlig psykisk utviklingshemming	283
Relasjonen mellom våkenhet og emosjoner	285
To kasus: Gerd 7 år og Espen 12 år	286
Gerd 7 år, ytre regulering av nevrologisk aktivering	287
Ytre stabilisering	287
Kommentar.	287
Espen 12 år, en komplisert stabilisering av visuell oppmerksomhet.	288
Indre forhold.	289
Ytre tilpasninger.	290
Resultater	291
En modell.	291
Sluttkommentar	293
Litteratur.	294
Forfatteropplysninger	297
Register	300